

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
"УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ"
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра археології, етнології та культурології**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан факультету історії та
міжнародних відносин
/Віталій АНДРЕЙКО/

«30» 06 2023 року

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

«Дискусійні аспекти релігійного життя в Україні»

Рівень вищої освіти
Галузь знань
Спеціальність
Предметна спеціальність
(Спеціалізація) (за наявності)
Освітня програма
Статус дисципліни
Мова навчання

бакалавр
01 Освіта/педагогіка
014 Середня освіта
014.03 Середня освіта (історія)

Історія
вибіркова
українська

Робоча програма навчальної дисципліни «**Дискусійні аспекти релігійного життя в Україні**» для здобувачів вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта, освітньої програми Історія.

Розробники: Данилець Ю.В., кандидат історичних наук, доцент.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри археології, етнології та культурології протокол № 11 від 9 червня 2023 р.

Завідувач кафедри Надія КЕРЕЦМАН

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин протокол № 8 від 30 червня 2023 р.

Голова науково-методичної комісії Світлана МИШКО

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	IV	V
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин	VII	IX
для денної форми навчання:	Лекції	
аудиторних – 2	28	12
самостійної роботи студента – 3	Практичні (семінарські)	
	12	
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні	
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота	
	50	78

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни полягає в підготовці кваліфікованих фахівців, педагогів, які в процесі навчання набувають глибоких фундаментальних знань та базових компетентностей для виконання професійних завдань в галузі сучасної історичної освіти, педагогіки, методики середньої освіти, здатностей вирішувати складні та спеціалізовані завдання та провадити педагогічну діяльність, використовуючи новітні досягнення історичної науки, застосовуючи сучасні форми навчання в умовах загальноосвітніх навчальних закладів та закладах позашкільної освіти.

Завдання:

– формування історичних знань про дискусійні аспекти релігійного життя в Україні, розвиток історичного мислення, яке передбачає загальне розуміння історичного процесу в його різноманітності й суперечності, застосування історичних знань і набутих умінь;

– виховання у студентів особистісних рис громадянина України, загальнолюдських духовних ціннісних орієнтацій, сприйняття ідей гуманізму та демократизму, патріотизму та взаєморозуміння між народами на основі усвідомлення досвіду історії.

– підготовка до свідомої активної участі в суспільному житті Української держави, усвідомлення її ролі та місця в Європі і світі, формування співвідповідальності за долю України, Європи та світу.

– формування навичок аналізу витоків, розвитку та взаємодії різноманітних релігійно-культурних традицій, котрі, певним чином, вплинули на утвердження українського світогляду та менталітету.

– формування уявлення про інтегруючу, зберігаючу, адаптивну й креативну роль духовно-релігійних традицій у бутті культури українських земель. Можливість виявити єдність та різноманітність релігій народів України та виховання світогляду та духовності особистості молодого громадянина.

– студент отримає вміння аналізувати релігійно-культурні явища певного періоду історії України, давати оцінку релігійно-культурній спадщині українців та інших народів, що населяли і населяють нашу країну, критично оцінювати різні точки зору і обґрунтовувати власну думку з дискусійних проблем релігійно-культурного розвитку українських земель, аналізувати підходи та концепції формування релігійних уявлень, утворення церковних організацій та різноманітних деномінацій.

Інтегральна компетентність: Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі середньої освіти, викладати історію (всесвітню та вітчизняну) в рамках середньої школи, розв’язувати задачі шкільного та вище шкільного рівня, розуміти сучасні тенденції історії та історичних процесів. Вміти застосовувати сучасні досягнення історичної науки та педагогіки для викладання в середній школі, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК -1 Вправність мислення. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Здатність робити смислові узагальнення та висновки, виявляти в інформаційних даних і концептах хиби та вразливі місця, суперечності та неповноту аргументації. Готовність до пізнання нового і неперервного навчання, до опанування нових знань і стратегій/способів мислення. Здатність раціонально організувати власну діяльність та ефективно використовувати час.

ЗК - 2 Розвиненість рефлексії. Здатність відрізнити суб’єктивні, спонтанні складові суджень від об’єктивних та аргументованих, вміти надавати перевагу останнім. Критичність і самокритичність мислення. Схильність до самоперевірки отриманих результатів, турбота про якісне виконання професійних завдань.

ЗК – 3 Інтелектуальна комунікація. Увага і толерантність до іншої (и інакшої) думки, здатність аналізувати її зміст і структуру в процесі спілкування та адекватно на неї реагувати. Здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях, використовувати ввічливі форми звернення до опонента, концентруватися на значущих складових судження, не переходячи на особистості. Навички публічного мовлення, здатність ясно та виразно висловлюватися в процесі комунікації. Навички роботи в групі, розподіл функцій в колективній роботі. Відкритість, здатність сприймати та враховувати зауваги, оптимізувати власну позицію в процесі обговорення, налаштованість на діалог, залучення у власні міркування висловлених слухних ідей. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК - 4 Мовно-текстологічна здатність. Аналіз та інтерпретація гуманітарного тексту: здатність виокремити та відтворити смислову структуру тексту, оцінити послідовність та

валідність аргументації, виділити продуктивні ідеї. Порівняння змісту різних текстів, пошук та узагальнення інформації з досліджуваної проблеми. Навички написання аналітичних і публіцистичних гуманітарних текстів, реферування, створення систематизованих оглядів спеціальної літератури. Дотримання стандартів академічного оформлення тексту. Здатність використовувати (усно і письмово) державну мову в усіх сферах суспільного життя, читати фахову літературу іноземною, зокрема англійською мовою.

ЗК - 5 Особиста ціннісно-вольова налаштованість. Інтелектуальне сумління, чесність у своїй справі та уникання симуляцій, плагіату та інших виявів недоброчесності. Розуміння необхідності відповідального ставлення до роботи, чіткого і своєчасного виконання обов'язків. Здатність працювати в колективі та самостійно, виявляти ініціативу, уникати некритичного слідування авторитетам. Здатність життєво та фахово реалізовувати себе на основі ціннісно-світоглядних надбань людства (зокрема сприйняття людини не як засобу, а як цілі та цінності), що нерозривно поєднана з навичками критичного мислення, опануванням і обстоюванням громадянських чеснот і прав, соціальною відповідальністю, а також патріотичним піклуванням про продуктивний розвиток держави і суспільства. Здатність розуміти світоглядні, правові, соціальні, економічні, культурно-історичні, духовно-моральні питання, що виходять за межі фахової спеціалізації, завдяки чому відповідально і ефективно діяти в різних суспільних контекстах, сприяючи позитивному розв'язанню нагальних проблем.

Фахові та предметні (спеціальні) компетентності (ФК, ПК)

ФК - 1 Здатність виявляти та опрацьовувати історичні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію.

ФК - 2 Здатність критичного усвідомлення зв'язків між теперішніми подіями та минулими процесами.

ФК - 3 Вміння створювати тексти однією з іноземних мов з використанням термінів, які прийняті в фаховому середовищі.

ФК - 4 Здатність брати участь у дискусії з певної наукової проблеми, у різних формах наукової комунікації.

ФК - 5 Здатність усвідомлення різноманітності історіографічних поглядів у різні періоди і контексти; поважати різні точки зору, які походять з інших національних і культурних спільнот.

ФК - 6 Вміння застосовувати принципи та методи педагогіки і психології у навчально-виховному процесі в середніх, професійно-технічних закладах та в системі післядипломної освіти.

ФК - 7 Здатність застосовувати поглиблені знання з обраної спеціалізації при розробці (у відповідності до певних вимог) наукових проектів прикладної спрямованості, а також при вирішенні певних практичних проблем.

ФК - 8 Здатність читати історичні тексти чи оригінальні документи рідною мовою; самостійно підсумовувати чи переписувати та каталогізувати інформацію.

ФК - 9 Вміння застосовувати сучасні методи викладання історії та суміжних дисциплін у навчальних закладах.

ФК - 10 Аналізувати передовий, новаторський педагогічний досвід та власний досвід

роботи. Постійної займатися професійною самоосвітою та самовихованням. Корегувати та прогнозувати результати своєї навчально-виховної роботи.

ФК – 11 Формувати позитивне ставлення до вивчення історії та до суспільно-корисної діяльності.

ФК – 12 Знання місцевої історії, національної, європейської та світової історії у порівняльній перспективі.

ФК – 13 Здійснювати профорієнтаційну роботу.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 5. Історія української культури

ОК 8. Палеоісторія

ОК 11. Давні цивілізації на території України

ОК 15. Історія та культура середньовічної України

ОК 20. Історія та культура ранньомодерної України

ОК 22. Історія та культура України нового часу

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Історія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання (ПР)

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Володіти навичками організації науково-дослідної роботи учнів та користуватися набутими історичними знаннями у виховній роботі з учнями.	ПРН - 4
Вміти організувати та оцінювати дискусію з певного масиву навчального матеріалу з історії України та всесвітньої історії.	ПРН - 6
Аналізувати наукові історичні праці, їх фактологічну та методологічну складові	ПРН - 7
Визначити значення політичних, економічних, культурних, духовних чинників в історичному процесі.	ПРН - 12
Володіти навичками джерелознавчого аналізу.	ПРН - 13
Ідентифікувати визначні історичні постаті в контексті історії України та світової історії.	ПРН - 17

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Дискусійні аспекти релігійного життя в Україні»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Володіння навичками організації науково-дослідної роботи учнів та	ПРН - 4

користуватися набутими історичними знаннями у виховній роботі з учнями.	
Вміння організувати та оцінювати дискусію з певного масиву навчального матеріалу з історії України та всесвітньої історії.	ПРН - 6
Вміння аналізувати наукові історичні праці, їх фактологічну та методологічну складові	ПРН - 7
Вміння визначити значення політичних, економічних, культурних, духовних чинників в історичному процесі.	ПРН - 12
Володіння навичками джерелознавчого аналізу.	ПРН - 13
Здатність ідентифікувати визначні історичні постаті в контексті історії України та світової історії.	ПРН - 17

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: іспит, реферати, есе, презентації.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступи на семінарських заняттях, виконання практичних завдань тощо. Контроль самостійної роботи здійснюється шляхом перевірки виконаних завдань на практичних заняттях, захисту реферату, презентації.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота. Модульний контроль складається з поточного контролю та модульного контрольного оцінювання.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	50	100
8	8	8	8	8	10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	кількість	Максимальна к-ть балів (сумарна)
Практичні (семінарські заняття)	6	40
Анотація, доповідь, презентація	1	10
Модульна контрольна робота	1	50

Разом	100
--------------	------------

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- активність та результативність роботи на практичних заняттях;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання індивідуальної роботи.

Критеріями оцінювання *анотацій наукових статей* є вміння студента стисло визначати ключові позиції, які викладені автором у статті. Оцінювання *доповіді* здійснюється за такими критеріями: самостійність та оригінальність дослідження, виконання поставлених автором завдань, здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу та відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела. Критеріями оцінювання *презентацій* є здатність узагальнювати матеріал та вміння презентувати його, використовуючи візуальні джерела.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Виконання модульної контрольної роботи передбачає письмові відповіді на дві питання. За кожну правильну відповідь виставляється 25 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6. 1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Дискусійні аспекти релігійного життя стародавньої та середньовічної доби.

Тема 1. Вступ до дисципліни. Дискусійні аспекти релігійного життя стародавньої та античної доби.

Вступ до курсу. Джерела та історіографія з курсу. Теоретико-методологічні основи. Теорії походження релігії. Структура релігії. Функції релігії. Питання періодизації. Ранні форми релігії: тотемізм, фетишизм, магія, анімізм, аніматизм, анімалізм, шаманство, культ предків. Трипільська культура. Кіммерійці. Скіфи. Сармати. Готи. Гуни. Греки Північного Причорномор'я. Фракійці. Кельти.

Тема 2. Язичницький пантеон давніх слов'ян.

Будова Всесвіту. Рід, культ предків. Персонажі слов'янської міфології. Формування язичницького пантеону. Регіональні особливості вшанування. Зовнішній вплив на пантеон слов'ян. Жертвоприношення. Релігійний культ. Професійними жреці-волхви. Реформа Володимира.

Тема 3. Дискусійні аспекти поширення християнства.

Християнство в провінціях Римської імперії. «Місія» Андрія Первозванного. Клемент. Християнство серед готів Скіфська і Готська єпархії. Кирило і Мефодій. Аскольдове хрещення. Перші храми. Десятинна церква. Княгиня Ольга. Місія Адальберта Магдебурзького. «Вибір вір». Хрещення 988 р. Запровадження християнства візантійського зразка як державної релігії. Наслідки християнізації. Митрополит Іларіон. Печерський монастир. Афон. Антоній Печерський. Софія Київська. Католики в Київській Русі і на Галичині. Чернечі ордени. Двовір'я після прийняття християнства. Дискусійні аспекти релігійного життя в Галицько-Волинській державі. Ставлення монголів до православ'я. Привілеї церкви. Митрополит Петро Акеревич. Переміщення митрополичої кафедри до м. Володимир-над-Клязьмою. Утворення та ліквідація Галицької митрополії. Становище православ'я в литовсько-польський період. Вплив Кревської унії на життя церкви.

Тема 4. Релігії сусідів Русі. Поширення ісламу. Іудаїзм.

Хозари. Іудаїзм. Кочові народи степів. Печеніги. Берендеї. Торки. Половці. Мадяри. Особливості язичництва давніх угорців. Християнізація. Монголи. Татари. Шаманізм, багатобожжя. Караїми. Поширення ісламу. Суфійський рух бабаї. Сунізм. Вірмени та спроби поширення «григоріанства».

Модуль 2. Дискусійні аспекти релігійного життя нової та новітньої доби.

Тема 5. Дискусійні аспекти релігійного життя козацької доби.

Передумови Берестейської унії. Наступ католицизму. Реформація. Контрреформація. Кальвінізм. Лютеранство. Соцініанство. Діяльність єзуїтів. Роль братств. Києво-Могилянська колегія. Укладання Берестейської унії та її значення. Розкол суспільства. Козаки – захисники православної церкви. Відновлення митрополії в Києві. Йов Борецький. Петро Сагайдачний. Юридичне становище православної церкви після Берестейської унії. Митрополит Петро Могила та його релігійні реформи. Релігія і церква в часи Хмельницького. Питання релігії в угодах з польським урядом. Руїна.

Тема 6. Церкви унійної традиції.

Становлення унійної церкви в XVII ст. Київська, Полоцька архієпархії, Пінська, Луцька, Володимирська й Холмська єпархії. Митрополити Михайло Рогоза та Іпатій Потій. Реформи митрополита Йосифа Веляміна-Рутського. Приєднання Перемиської єпархії. Єпископ Інокентій Винницький. Львівська єпархія. Єпископ Йосиф Шумлянський. Ліквідація та відновлення Галицької митрополії. Митрополит Андрей Шептицький. Унійна церква в роки Першої та Другої світової війни. Укладання Ужгородської унії 1646 р. Дискусійні аспекти. Василь Тарасович. Підпорядкування Мукачівської єпархії угорському Егерському єпископу. Єпископ Парфеній Петрович. Єпископ Йосиф де Камеліс. Боротьба з православними ієрархами. Єпископи Мануїл Ольшавський та Андрей Бачинський. Боротьба з егерськими. Проголошення незалежності Мукачівської єпархії від латинського Егерського єпископа 1771 р. Перенесення резиденції єпархії з Мукачєва до Ужгорода. Виділення Крижевецької, Пряшівської та Гайдудорозької єпархії. Русинська греко-католицька церква США. Надання статусу «*sui iuris*». Репресії проти греко-католиків радянської владою. Львівський

псевдособор. Катакомбна діяльність Вихід із підпілля. Релігійне дисидентство. Відновлення структури УГКЦ та Мукачівської греко-католицької єпархії. Перенесення Патріаршого престолу УГКЦ до Києва (21 серпня 2005 р.).

Тема 7. Православна церква на українських землях у складі Московського патріархату (17 – поч. 20 ст.)

Митрополит Сильвестр Косів. Митрополит Гедеон Четвертинський. Передача Константинопольським патріархом Київської митрополії до складу Московського патріархату (1686 р.). Обмеження кількості єпархій Київської митрополії. Анафемування І. Мазепи. Секуляризація церковних земель. Православна церква на Правобережній Україні у XVIII ст. Ліквідація патріархату на створення Духовної Колегії. Посада оберпрокурора. Православна церква та її духовенство за часів імператриці Єлизавети. Антиукраїнська церковна політика Катерини II. Церква в українських землях під владою Австро-Угорщини. Всеросійський Помісний Собор 1917 р.

Тема 8. Процес релігійного відродження доби національних змагань та до кінця Другої світової війни

Український церковний рух за доби Центральної Ради. Становище православної церкви в Українській державі П. Скоропадського. Церковна політика Директорії і проголошення автокефалії Української православної церкви. I Всеукраїнський православний церковний собор і утворення Української автокефальної православної церкви. Церковна політика більшовицького уряду в 20-ті роки. Червоний терор. Вилучення церковного майна. Вбивство київського митрополита Володимира (Богоявленського). Репресії проти церкви протягом 20-30-х років. Становище церкви під час Другої світової війни. Вбивство митрополита Олексія (Громадського). Початок атеїстичної кампанії. Поширення обновленського руху. Ліквідація УАПЦ. Церковні розколи в Україні. Релігійно-церковне життя в період нацистської окупації. Катастрофа єврейства в період Другої світової війни. Автономна Православна Церква. УАПЦ. Православна церква на Закарпатті та в Галичині в 1 половині 20 ст.

Тема 9. Дискусійні аспекти релігійного життя в 1945-1991 рр.

Післявоєнний розвиток православ'я в Україні (1945-1990). Створення радянських органів контролю на діяльністю церкви. Сталінська політика щодо церкви. Останній «штурм небес». Наступ на церкву в хрущовський період. Посилення атеїстичної пропаганди. Закриття церков. Становище євреїв у другій половині XX ст. Православ'я в умовах «перебудови». Іслам у роки радянської влади.

Тема 10. Протестантизм на українських землях.

Зародження та розвиток євангельсько-баптистського руху на українських землях у XIX – на початку XX ст. Церква євангельських християн-баптистів у роки радянської влади. Виникнення Ради церков ЄХБ. Активізація баптизму в кінці XX ст. Виникнення та поширення п'ятидесятницьких організацій в Україні. Особливості даної конфесії. Християни євангельської віри (ХЄВ). Утворення Союзу християн віри євангельської в Україні. Витоки адвентизму та особливості віровчення. Започаткування адвентизму в Україні. Еволюція розвитку адвентистської організації у XX ст. Зародження руху та особливості його розвитку протягом XX ст. Репресії проти Свідків Єгови у роки радянської влади. Легалізація конфесії та її сучасний стан. Релігійні організації лютеран. Релігійні організації реформатів. Релігійні організації харизматичного типу. Інші релігійні організації протестантського походження.

Тема 11. Релігійне відродження в Україні.

Релігійний чинник у контексті національно-політичного життя України. Відродження Української автокефальної православної церкви. Розкол Української православної церкви,

виникнення міжцерковного конфлікту та пошуки шляхів його подолання. Релігійна карта сучасної України. Проблеми релігійного життя. Християнський екуменізм у світлі міжконфесійної ситуації в Україні. Перспективи християнства у XXI ст. Релігійне життя української діаспори. Становлення і розвиток греко-католицької церкви в США і Канаді. Греко-католики Європи і Австралії. Українські православні та протестантські церкви в діаспорі. Докорінні зміни в становищі всіх напрямів християнства в Україні в сучасних умовах. Місце різних християнських конфесій в процесі національного відродження українського народу, в удосконаленні духовного та суспільно-політичного життя України на сучасному етапі. Українська православна церква Київського Патріархату. Українська православна церква Московського Патріархату. Українська Автокефальна Православна Церква. Утворення ПЦУ. Римсько-католицька церква в Україні. Конференція римо-католицьких єпископів України. Голови Конференції римо-католицьких єпископів України. Іудаїзм, Караїзм, Вірменська апостольська церква в період незалежності України.

Тема 12. Новітні та нетрадиційні релігійні організації в Україні.

Визначення нетрадиційних релігій. Неохристиянські рухи на загальнохристиянській основі. Основні принципи віри неохристиян. «Церква об'єднання». Церква Віссаріона. Релігії орієнталістського напрямку. Міжнародне товариство Свідомості Крішни, «Трансцендентальна медитація», «Ліга духовного відродження Санатана Дхарма», «Місія Божественного світла», «Тибетський буддизм» Оле Нідала. Юридичний статус об'єднань. Структури, організація внутрішнього життя, навчальні та виховні установи, місіонерська та видавнича діяльність. Кришнаїти в Україні. Поява і поширення. Юридичний статус об'єднань кришнаїтів, ставлення провідних суспільно-політичних рухів і традиційних конфесій. Брахма-Кумарис, Раджа-Йога, Бхагавана Шрі Раджніша (Ошо), Сахаджа-Йога, Прабхат Ранджан Саркар і "Ананда маргі", Псевдотантрісти: "Ашрам Шамбали". Езотеричні об'єднання. Релігійні громади Реріхівського товариства, Асоціації «Живої етики», послідовників О. Блаватської, Д. Андреева, О. Бердника та П. Іванова. В. Соловйов. Сучасні теософські товариства. Базові положення доктрини. «Четвертий шлях» Гурджиєва.

6.2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання очна					
	Усього	У тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	Індивідуальна робота	Самостійна
Модуль 1. Дискусійні аспекти релігійного життя стародавньої та середньовічної доби						
Тема 1. Вступ до дисципліни. Дискусійні аспекти релігійного життя стародавньої та античної доби	8	2	2			4
Тема 2. Язичницький пантеон давніх слов'ян.	6	2				4

Тема 3. Дискусійні аспекти поширення християнства.	8	4				4
Тема 4. Релігії сусідів Русі. Поширення ісламу. Іудаїзм.	8	2	2			4
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль	30	10	4			16
Модуль 2. Дискусійні аспекти релігійного життя нової та новітньої доби						
Тема 1. Дискусійні аспекти релігійного життя козацької доби.	8	2	2			4
Тема 2. Церкви унійної традиції.	6	2	2			4
Тема 3. Православна церква на українських землях у складі Московського патріархату (17 – поч. 20 ст.)	6	2				4
Тема 4. Процес релігійного відродження доби національних змагань та до кінця Другої світової війни	8	2				4
Тема 5. Дискусійні аспекти релігійного життя в 1945-1991 рр.	6	2				4
Тема 6. Протестантизм на українських землях.	8	2	2			4
Тема 7. Релігійне відродження в Україні.	6	2				4
Тема 8. Новітні та нетрадиційні релігійні організації в Україні.	10	2	2			6
Модульна контрольна робота	2	2				
Разом за модуль	26	18	8			
Разом за семестр	90	28	12			50

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання заочна					
	Усього	У тому числі				
		лекції	практичні (семінари (сесії))	лабораторні	Індивідуальна робота	Самостійна
Модуль 1. Дискусійні аспекти релігійного життя стародавньої та середньовічної доби						
Тема 1. Вступ до дисципліни. Дискусійні аспекти релігійного життя стародавньої та античної доби	8	2				6
Тема 2. Язичницький пантеон давніх слов'ян.	8	2				6
Тема 3. Дискусійні аспекти поширення християнства.	8	2				6
Тема 4. Релігії сусідів Русі. Поширення ісламу. Іудаїзм.	6					6
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль	30	6				24
Модуль 2. Дискусійні аспекти релігійного життя нової та новітньої доби						
Тема 1. Дискусійні аспекти релігійного життя козацької доби.	6					6
Тема 2. Церкви унійної традиції.	8	2				6
Тема 3. Православна церква на українських землях у складі Московського патріархату (17 – поч. 20 ст.)	8					8
Тема 4. Процес релігійного відродження доби національних змагань та до кінця Другої світової війни	8					8
Тема 5. Дискусійні аспекти релігійного життя в 1945-1991 рр.	8	2				6

Тема 6. Протестантизм на українських землях.	6					6
Тема 7. Релігійне відродження в Україні.	8					8
Тема 8. Новітні та нетрадиційні релігійні організації в Україні.	8	2				6
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль	60	6				54
Разом за семестр	90	12				78

6.3. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Тема 1. Вступ до дисципліни. Дискусійні аспекти релігійного життя стародавньої та античної доби	2	
2	Тема 2. Релігії сусідів Русі. Поширення ісламу. Іудаїзм.	2	
3	Тема 3. Дискусійні аспекти релігійного життя козацької доби.	2	
4	Тема 4. Процес релігійного відродження доби національних змагань та до кінця Другої світової війни	2	
5	Тема 5. Протестантизм на українських землях.	2	
6	Тема 6. Новітні та нетрадиційні релігійні організації в Україні.	2	
Разом		12	

6.4. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Тема 1. Вступ до дисципліни. Дискусійні аспекти релігійного життя стародавньої та античної доби	4	6
2	Тема 2. Язичницький пантеон давніх слов'ян.	4	6
3	Тема 3. Дискусійні аспекти поширення християнства.	4	6
4	Тема 4. Релігії сусідів Русі. Поширення ісламу. Іудаїзм.	4	6
5	Тема 5. Дискусійні аспекти релігійного життя козацької доби.	4	6
6	Тема 6. Церкви унійної традиції.	4	6
7	Тема 7. Православна церква на українських землях у складі Московського патріархату (17 – поч. 20 ст.)	4	8
8	Тема 8. Процес релігійного відродження доби національних змагань та до кінця Другої світової війни	4	8
9	Тема 9. Дискусійні аспекти релігійного життя в 1945-1991 рр.	4	6
10	Тема 10. Протестантизм на українських землях.	4	6
11	Тема 11. Релігійне відродження в Україні.	4	8
12	Тема 12. Новітні та нетрадиційні релігійні організації в Україні.	6	6
Разом		50	78

6.5. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

На основі опрацювання рекомендованих статей і монографій оформлення рефератів.

Форма контролю – індивідуальна, усний захист виконаних рефератів, текстуальний аналіз прочитаної літератури.

Тематика рефератів

Ранні форми релігії: тотемізм.
 Ранні форми релігії: фетишизм.
 Ранні форми релігії: тотемізм.
 Ранні форми релігії: магія.
 Ранні форми релігії: анімізм.
 Ранні форми релігії: культ предків.
 Релігія трипільців.
 Релігія кіммерійців.
 Релігія скіфів.
 Релігія сарматів.
 Релігія готів
 Релігія гуннів.
 Пантеон богів греки Північного Причорномор'я.
 Культ у фракійців.
 Вірування кельтів.
 Персонажі слов'янської міфології.
 Формування язичницького пантеону у слов'ян.
 Язичницькі реформа Володимира.
 «Місія» Андрія Первозванного.
 Християнство серед готів Скіфська і Готська єпархії.
 Кирило і Мефодій.
 Аскольдове хрещення.
 Перші храми. Десятинна церква.
 Княгиня Ольга. Місія Адальберта Магдебурзького.
 «Вибір вір». Хрещення 988 р.
 Митрополит Іларіон.
 Печерський монастир.
 Афон. Антоній Печерський.
 Католики в Київській Русі і на Галичині.
 Чернечі ордени.
 Двовір'я після прийняття християнства.
 Дискусійні аспекти релігійного життя в Галицько-Волинській державі.
 Ставлення монголів до православ'я.
 Переміщення митрополичої кафедри до м. Володимир-над-Клязьмою.
 Утворення та ліквідація Галицької митрополії.
 Вплив Кревської унії на життя церкви.
 Хозари. Іудаїзм.
 Релігія кочових народів степів. Печеніги. Берендеї. Торки. Половці.
 Маляри. Особливості язичництва давніх угорців.
 Монголи. Татари. Шаманізм, багатобожжя.
 Караїми.
 Поширення ісламу. Суфійський рух бабаї. Сунізм.
 Вірмени та спроби поширення «григоріанства».
 Реформація.
 Контрреформація.
 Кальвінізм. Лютеранство.
 Діяльність єзуїтів.
 Роль братств.
 Києво-Могилянська колегія.

Укладання Берестейської унії та її значення.
 Козаки – захисники православної церкви.
 Відновлення митрополії в Києві. Йов Борецький.
 Митрополит Петро Могила та його релігійні реформи.
 Релігія і церква в часи Хмельницького.
 Становлення унійної церкви в XVII ст.
 Реформи митрополита Йосифа Веляміна-Рутського.
 Митрополит Андрей Шептицький.
 Унійна церква в роки Першої та Другої світової війни.
 Укладення Ужгородської унії 1646 р.
 Єпископи Мануїл Ольшавський та Андрей Бачинський.
 Виділення Крижевецької, Пряшівської та Гайдудорозької єпархії.
 Русинська греко-католицька церква США.
 Репресії проти греко-католиків радянської владою.
 Львівський псевдособор.
 Катакомбна діяльність Вихід із підпілля.
 Релігійне дисидентство.
 Відновлення структури УГКЦ та Мукачівської греко-католицької єпархії.
 Передача Константинопольським патріархом Київської митрополії до складу Московського патріархату (1686 р.).
 Анафемування І. Мазепи.
 Православна церква та її духовенство за часів імператриці Єлизавети.
 Антиукраїнська церковна політика Катерини II.
 Церква в українських землях під владою Австро-Угорщини.
 Український церковний рух за доби Центральної Ради.
 Становище православної церкви в Українській державі П. Скоропадського.
 Церковна політика Директорії і проголошення автокефалії Української православної церкви.
 Церковна політика більшовицького уряду в 20-ті роки.
 Поширення обновленського руху.
 Релігійно-церковне життя в період нацистської окупації.
 Православна церква на Закарпатті в 1 половині 20 ст.
 Післявоєнний розвиток православ'я в Україні (1945-1990).
 Становище євреїв у другій половині XX ст.
 Іслам у роки радянської влади.
 Зародження та розвиток євангельсько-баптистського руху на українських землях у XIX – на початку XX ст.
 Виникнення та поширення п'ятидесятницьких організацій в Україні.
 Християни євангельської віри (ХЄВ).
 Витоки адвентизму та особливості віровчення.
 Релігійні організації реформатів.
 Релігійні організації харизматичного типу.
 Релігійна карта сучасної України.
 Неохристиянські рухи на загальнохристиянській основі.
 Релігії орієнталістського напрямку.
 Езотеричні об'єднання.
 Неоязичницькі релігії.
 Об'єднання синтетичних неорелігій.
 Сатанізм. "Церква Сатани".
 Релігії "Нового століття".
 Політично орієнтовані ідеології і культури.

План індивідуальної роботи включає: вступ, 2-3 питання основної частини, висновки, список використаної літератури.

В основній частині формулюються 2-3 питання плану, які повинні розкрити зміст проблеми, історію становлення і сучасний стандартний стан проблеми. Кожне питання повинно закінчуватися чітко сформульованими висновками.

У висновках треба підвести загальні висновки.

Список літератури повинен включати не тільки підручники і посібники, але і монографії та джерела (не менше 3 п.).

Обсяг роботи 10 сторінок друкованого тексту А-4. шрифт – 14 TimesNewRoman, інтервал полуторний. Поля 20-20-20-10.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Ноутбук, проектор.

Програмне забезпечення: Microsoft PowerPoint, Microsoft Word.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Базова

Arweck, Elisabeth and Peter B. Clarke, *New Religious Movements in Western Europe: An Annotated Bibliography*, Westport & London: Greenwood Press, 1997.

Barker, Eileen and Margit Warburg (eds) *New Religions and New Religiosity*, Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 1998.

Barker, Eileen *New religious movements: a practical introduction* London, Her Majesty's Stationery Office, 1989.

Barrett, David B., George T. Kurian, and Todd M. Johnson, *World Christian Encyclopedia: A Comparative Survey of Churches and Religions in the Modern World*, 2 vols. 2nd edition, Oxford & New York: Oxford University Press, 2001.

Beckford, James A. (ed) *New Religious Movements and Rapid Social Change*, Paris: UNESCO/London, Beverly Hills & New Delhi: SAGE Publications, 1986.

Chrystides, George D., *Exploring New Religions*, London & New York: Cassell, 1999.

Clarke, Peter B. (ed.), *Encyclopedia of New Religious Movements*, London & New York: Routledge, 2006.

Davis, Derek H., and Barry Hankins (eds) *New Religious Movements and Religious Liberty in America*, Waco: J. M. Dawson Institute of Church-State Studies and Baylor University Press, 2002.

Hexham, Irving and Karla Poewe, *New Religions as Global Cultures*, Boulder, Colorado: Westview Press, 1997.

Hexham, Irving, Stephen Rost & John W. Morehead (eds) *Encountering New Religious Movements: A Holistic Evangelical Approach*, Grand Rapids: Kregel Publications, 2004.

Jenkins, Philip, *Mystics and Messiahs: Cults and New Religions in American History*, New York: Oxford University Press, 2000.

Kohn, Rachael, *The New Believers: Re-Imagining God*, Sydney: Harper Collins, 2003.

Kranenborg, Reender (Dutch language) *Een nieuw licht op de kerk?: Bijdragen van nieuwe religieuze bewegingen voor de kerk van vandaag/A new perspective on the church:*

Contributions by NRMs for today's church Published by het Boekencentrum, (a Christian publishing house), the Hague, 1984. ISBN 90-239-0809-0.

Loeliger, Carl and Garry Trompf (eds) *New Religious Movements in Melanesia*, Suva, Fiji: University of the South Pacific & University of Papua New Guinea, 1985.

Meldgaard, Helle and Johannes Aagaard (eds) *New Religious Movements in Europe*, Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 1997.

Needleman, Jacob and George Baker (eds) *Understanding the New Religions*, New York: Seabury Press, 1981.

Partridge, Christopher (ed) *Encyclopedia of New Religions: New Religious Movements, Sects and Alternative Spiritualities*, Oxford: Lion, 2004.

Possamai, Adam, *Religion and Popular Culture: A Hyper-Real Testament*, Brussels: P. I. E. - Peter Lang, 2005.

Saliba, John A., *Understanding New Religious Movements*, 2nd edition, Walnut Creek, Lanham: Alta Mira Press, 2003.

Stark, Rodney (ed) *Religious Movements: Genesis, Exodus, Numbers*, New York: Paragon House, 1985.

Thursby, Gene. "Siddha Yoga: Swami Muktanada and the Seat of Power." *When Prophets Die: The Postcharismatic Fate Of New Religious Movements*. Albany: State University of New York Press, 1991 pp. 165–182.

Towler, Robert (ed) *New Religions and the New Europe*, Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 1995.

Trompf, G. W. (ed) *Cargo Cults and Millenarian Movements: Transoceanic Comparisons of New Religious Movements*, Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 1990.

Wilson, Bryan and Jamie Cresswell (eds) *New Religious Movements: Challenge and Response*, London & New York: Routledge, 1999.

Андрусишин Б. Церква в Українській державі 1917 – 1920 рр. (доба Директорії УНР). – К., 1997.

Баран В. Д. Давні слов'яни. - Київ: Альтернативи, 1998. - 336 с.

Баран В.Д., Баран Я.В. Історичні витoki українського народу. - К.: Генеза, 2005. - 208 с., іл.

Відейко М.Ю. Енциклопедія Трипільської цивілізації. – Т. 1-2. – К., 2004. – 703 с.

Віллем Жан-Поль. Європа та релігії. Ставки ХХІ-го століття / Пер. з фр. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. – 331 с.

Власовський І. Нарис історії української православної церкви: В 4-х тт. Вид 2-е. - Нью-Йорк; С. Бавид-Брук; К., 1990.

Власовський І. Нарис історії української православної церкви: В 4-х тт. Вид 2-е. - Нью-Йорк; С. Бавид-Брук; К., 1990. – Т. 2.

Власовський І. Нарис історії української православної церкви: В 4-х тт. Вид 2-е. - Нью-Йорк; С. Бавид-Брук; К., 1990. – Т. 3.

Воронін О. Історичний шлях УАПЦ. – Кенсінгтон, 1992.

Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис: У 2 т. — К.: Оберіг, 1991. — Т. 1. — 450 с.

Гаяк Ірина. Вірменська церква в Україні. – Львів: Видавництво Львівського музею історії релігії «Логос», 2002. – 128 с.

Геродот Гелікарнаський. Історії в дев'яти книгах / Г. Геродот ; ред. П. П. Толочко ; ред. А. С. Русяєва ; ред. М. В. Скржинська ; ред. Є. В. Черненко ; пер., авт. передм., авт. прим. А. О. Білецький. - Київ : Наукова думка, 1993. - 576 с. : іл.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Herodot/Istorii_v_deviaty_knyhakh.pdf

- Герчанівська П.Е. Українська народна культура: християнський вимір: [монографія]. К., 2011. 426 с.
- Горбаченко Т. Г. Вплив християнства на становлення писемної культури Русі-України: Релігієзнавчо-філософський аспект. – К.: Академія, 2001.
- Грушевський М. С. З історії релігійної думки на Україні. – К., 1992.
- Грушевський М.С. Духовна Україна. - К.: Наукова думка, 1994. -346с.
- Даренська В.М. Культура Давньої Русі: навчальний посібник. Х.: Факт, 2012. — 264 с.
- Дудар Н.П. Нові релігійні течії: український контекст (огляд, документи, переклади) / Дудар Н.П., Філіпович Л.О. - К.: Наукова думка, 2000. - 132 с.
- Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя: тотемна система в Австралії / Пер. з фр. Г. Філіпчук, З. Борисюк. Київ: Юніверс, 2002. 424 с.
- Енциклопедія трипільської культури : у 2 т. – Т. 1 / ред. кол. : М. Ю. Відейко (гол. ред.) та ін. – К. : Укрполіграфмедіа, 2004. – 703 с.
- Енциклопедія трипільської культури : у 2 т. – Т. 2 / ред. кол. : С. М. Ляшко (відп. ред.) та ін. – К. : Укрполіграфмедіа, 2004. – 654 с.+57 с
- Етнічна історія Давньої України / Автори: П. П. Толочко (кер. авт. кол.), Д. Н. Козак, О. П. Моця, В. Ю. Мурзін, В. В. Отрощенко, С. П. Сегеда. НАН України. Інститут археології. – К., 2000. – 280 с.
- Сленський В. Державно-церковні взаємовідносини на Україні (1917-1990). – К., 1991.
- Ларіон Митрополит. Дохристиянські вірування українського народу. К.: Вища школа, 1991. – 320 с.
- Ларіон. Слово про закон і благодать // <http://litopys.org.ua/oldukr2/oldukr01.htm>
- Ісламська ідентичність в Україні / Богомолів О.В., Данилов С.І., Семиволос І.М., Яворська Г.М. – К.: AMES, 2005. – 130 с.
- Історія релігії в Україні. Т. 10. Релігія і церква незалежності України. – Дрогобич, 2003.
- Історія релігії в Україні. Том 1. Дохристиянські вірування. Прийняття християнства. – К.: Знання, 1996. – 384 с.
- Історія релігії в Україні. Том 4. Католицизм. - К.: Світ знань, 2001. - 598 с.
- Історія релігії в Україні. Том 5. Протестантизм в Україні. - К.: Світ знань, 2002. - 424 с.
- Історія цивілізації. Україна. / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко; художник-оформлювач Г. С. Проніна. — Том 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н.е. — IX ст.). — Харків: Фоліо, 2019. — 586 с.: іл.
- Казакевич Г. М. Східні кельти: культури, ідентичності, історіографічні конструкції / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 358 с.
- Котигорошко В. Г. Верхнє Потисся в давнину. 1 000 000 років тому - X сторіччя н.е. - Ужгород: Карпати, 2008. - 432 с, іл.
- Латигіна Н.А. Іслам: шлях крізь століття : монографія. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. – 360 с.
- Моця О. "Анти"- "Руси"- "Українці". Формування ідентичності у слов'ян півдня Східної Європи V - XIX ст. Нац. акад. наук України, Ін-т археол. - К. : Наукова думка, 2012. - 213 с. : іл.

Моця О. "Русь", "Мала Русь", "Україна" в післямонгольські та козацькі часи; НАН України, Інститут археології, Проект "Наукова книга". - К. : Наукова думка, 2009. - 320 с.: рис.

Моця О. П. Населення Південно-руських земель IX-XIII ст. (за матеріалами некрополів). - К. : Ін-т археології України НАН України, 1993. - 160 с.

Новітні релігії в сучасній Україні. Збірник матеріалів / ред.кол.: В.Д.Бондаренко – гол.ред. та ін. – К., 2000.

Повість врем'яних літ. Літопис. – К., 1990.

Слов'янські вірування. Писемні джерела до вивчення курсу «Релігієзнавство» для студентів гуманітарного факультету денної форми навчання / Укладач В. О. Артюх. – Суми: Вид-во СумДУ, 2009. – 130 с.

Страбон. Географія / пер. с др.-греч. Г.А. Стратановского ; под ред. О.О. Крюгера, общ. ред. С.Л. Утченко. 2-е изд., репр. Москва : Ладомир, 1994. 944 с.

Филипович Л. О. Новітні релігійні течії: український контекст (огляд, документи, переклади). – К.: Наук. Думка, 2000.

Шепетяк О. Історія релігій. Том перший. Львів : Місіонер, 2019. 496 с.

Додаткова

Абашина Н. С., Козак Д. Н., Синиця Є. В., Терпиловський Р. В. Давні слов'яни. Археологія та історія: навчальний посібник. Київ: Стародавній Світ, 2012. 366 с.

Абдуллаєва М. А. Духовно-релігійне життя греків Криму наприкінці XVIII – на початку ХХ ст. Київ: Інститут історії України НАН України, 2001. 132 с.

Актуальні проблеми державно-церковних відносин в Україні. Науковий збірник / Ред. А.М.Колодний. - К.:VIP, 2001. – 206 с.

Бондарчук П. М. Релігійні течії в радянській Україні (середина 1940-х – середина 1980-х років). Історико-релігієзнавче дослідження. Київ: Інститут історії України НАН України, 2019. 268 с.

Бубенок О. Б. Хозари в історії Східної Європи. – К. : Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 2019. – 316 с.

Бурдо Н. Б. Сакральний світ Трипільської цивілізації. – Київ: Електронне видання, 2005.

Войналович В. А. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс. Київ: Світогляд, 2005. 741 с.

Ворон О. П., Ворон О. П. Становлення та функціонування Римо-католицької церкви в незалежній Україні (1991–2016 роки). Київ: Центр учбової літератури, 2018. 200 с.

Гринько В. В. Велике Біле Братство як неорелігійний феномен. Київ, 1998. 87 с.

Діанова Н. М. Історія релігії та церкви в Україні в національному та європейському контекстах : навч. посіб. для студентів спец. 032 «Історія та археологія» спеціалізації «Історія України у світовому контексті» / Н. М. Діанова. - Одеса : Одес. нац. ун-тім. І. І. Мечникова, 2019. - 252 с

Дзиговський О.М. Культура сарматів Північно-Західного Причорномор'я. Одеса, 2000. 169 с.

Здіорук С.І. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні ХХІ століття. К.: Знання України, 2005. 552 с.

- Диба Ю. «Двовір'я» на Русі (Архітектурно-археологічний погляд на проблеми Khazaro-Slavica) // Четверті «Ольжині читання».- Пліснеськ, 16 травня 2009 р.- С. 9-16.
- Дорошенко Д. Короткий нарис історії Християнської Церкви. Вінніпег, 1949. 102 с.
- Дудар Н. П., Филипович Л. О. Новітні релігійні течії: український контекст (огляд, документи, переклади). Київ: Наукова думка, 2000. 132 с.
- Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI–XVIII. Київ: Наукова думка, 1966. 248 с.
- Кирюшко М.І. Історіографія сучасного українського ісламознавства і становлення мусульманської спільноти в незалежній Україні // Культура народів Причерномор'я. 2002. № 28. С. 157-166.
- Колодний А. Релігійне життя України в особах його діячів і дослідників. Київ: Інтерсервіс, 2017. 739 с.
- Король Д.О. Спроба реконструкції трипільської міфології за пам'ятками мистецтва // Культурологічні студії. К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 1999. - № 2. - С. 79-20.
- Котляр М. Ф. Введення християнства в Київській Русі та його наслідки. Київ, 1985. 48 с.
- Львівський церковний собор. Документи і матеріали. – К.: Видання Патріаршого екзарха всієї України митрополита Київського і Галицького, 1984.
- Любашенко В. І. Історія протестантизму в Україні. Курс лекцій. 2-ге вид. Київ: Поліс, 1995. 350 с.
- Мартирологія українських церков. – Т. І. Українська Православна Церква. Документи, матеріали. – Торонто, 1987. Т. II. Українська католицька церква. Документи, матеріали. - Торонто, 1985.
- Мельник В. Історія протестантизму. Курс лекцій. – К., 1996.
- Мельник М. Візантія і релігійні вірування печенігів // Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Дрогобич, 2002. Вип. 9. С. 213-222. // <http://phh.dspu.edu.ua/article/view/175257>
- Мозговий І. Релігія в добу Трипільської культури // Світогляд – Філософія – Релігія. – 2015. – № 9. – С. 73-83.
- Мулик-Луцик Ю. Нарис історії Української Православної Церкви. Ч. 2. Вінніпег, 1979. 185 с.
- Мулик-Луцик Ю. Нарис історії Української Православної Церкви. Ч. 1. Вінніпег, 1979. 181 с.
- Мусульманська спільнота України: інституціоналізація і розвиток/ Під заг. ред. Ауліна О.А. – Консоль, Вінниця, 2016. – 400 с.
- Нікітенко М. Загадкова Хозарія // Людина і світ. 1999. №6. С. 37-42 // https://risu.ua/zagadkova-hozariya_n39783
- Нічик В. М. Петро Могила в духовній історії України. Київ: Український центр духовної культури, 1997. 328 с.
- Огієнко І. І. Українська церква: Нариси з історії Української православної церкви. – У 2 Т.: Т. 1-2. – К., 1993.
- Огієнко Іван (митрополит Іларіон). Українська церква за час Руїни: 1657-1687 / Упоряд., авт.передмови М.С. Тимошик. - К.: Наша культура і наука, 2006. - 468 с.

Пархоменко В. Русь та печеніги. До справи стародавніх зв'язків Русі зі Сходом // Східний світ. 1929. № 1/2 (7-8). С. 287—293. // https://chtyvo.org.ua/authors/Parkhomenko_Volodymyr/Rus_ta_pechenihy_Do_spravy_starodavnikh_zviazkiv_Rusy_zi_Skhodom_vyd_1930/

Петров В.П. Імена скіфських божеств у Геродота // Археологія, 1963, вип. XV. С. 19-32.

Плохій С. Наливайкова віра: Козацтво та релігія в ранньомодерній Україні = The Cossacks and Religion in Early Modern Ukraine / Сергій Плохій; [авториз. пер. з англ. та ред. укр. тексту С. Грачової]. – Вид. 2-ге, випр. – Київ: Критика, 2006. – 494 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Plokhii_Serhii/Nalyvaikova_vira_kozatstvo_ta_relihiia_v_rannomodernii_Ukraini/

Половець В. Половці і релігія // Сіверянський літопис. 2010. № 2–3. С. 17–23.

Ричка В. М. Церква Київської Русі (соціальний та етнокультурний аспект). Київ, 1997. 207 с.

Симоненко О.В. Нарис українського сарматознавства / // Археологія і давня історія України: Зб. наук. пр. — К.: ІА НАН України, 2019. — Вип. 2 (31). — С. 171-182. <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/163070>

Скочиляс І. Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII століть: організаційна структура та правовий статус. Львів: Вид-во УКУ, 2010. 832 с.

Скржинська М.В. Релігія та влада в Боспорському царстві й Ольвії VI–I ст. до н.е. // Український історичний журнал. — 2014. — № 4. — С. 17-26.

Стельникович С. В. Методичні рекомендації до семінарських занять з навчальної дисципліни «Історія релігії та церкви в Україні». Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2020.

Сухонос, М. С., Синявська, Л. І. Магічні обряди стародавніх трипільців. Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2019» / XXI Всеукраїнська наукова конференція молодих учених. 2019, С. 55-57.

Тимошенко Л. В. Берестейська унія 1596 р. Навчальний посібник. Дрогобич: Коло, 2004. 197 с.

Українська Церква між Сходом і Заходом (За ред. П. Яроцького). – К., 1994.

Українці: народні вірування, повір'я і демонологія. - К.: Либідь, 1992. - 460с.

Ульяновський В. І. Історія церкви та релігійної думки в Україні: навчальний посібник. Кн. 1: середина XV – кінець XVI століття. Київ: Либідь, 1994. 256 с.

Ульяновський В. Церква в Українській державі 1917 – 1920 рр. (доба Центральної Ради). – К., 1997.

Ульяновський В. Церква в Українській державі 1917 – 1920 рр. (доба Гетьманату П. Скоропадського). – К., 1998.

Федорів Ю. Історія Церкви в Україні. – Львів: «Свічадо», 2001.

Федорів Ю. Історія церкви в Україні. Торонто, 1967. 364 с.

Федорів Ю., о. Д-р. Пояснення церковних богослужінь і Святих Тайн. – Львів: Свічадо, 2006. – 160 с.

Цвек О. Релігійні уявлення населення Трипільля // Археологія. 1993. №3. С. 74-90.

Цибесков В.Л. Обряд «поїння землі» та культ місяця в ідеологічних уявленнях трипільських племен // Археологія, 1984, вип. 47. С. 13—34.

Чубатий М. Історія християнства на Русі-Україні. – Рим; Нью-Йорк, 1965.

Шевченко О.Б. Жіночі поховання зі зброєю у сарматів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.04 «Археологія». – Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Одеса, 2018. 370 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Shevchenko_Olena_Borysivna/Zhinochi_pokhovannia_zi_zbroieiu_u_sarmativ.pdf?

Шумило С. До питання просвітницької місії святих Кирила і Мефодія, винайдення слов'янської писемності і початкової християнізації Русі в IX ст. // Сіверянський літопис. 2016. № 1. С. 3-17.

Якубович М. Іслам в Україні: історія і сучасність. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 264 с.

Яновський Я. Релігійні вірування, обряди, звичаї та побут західних гунів у V ст. // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. – Чернівці-Вижниця: Черемош, 2011. – Т. 1 (31). – С. 296-307.

Яременко М.П. Київське чернецтво 19 ст. – К.: Видавничий дім —Києво-Могилянська академія, 2007. – 304 с.

Інформаційні ресурси

Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України ім. Г.С. Сковороди – <http://www.filosof.com.ua/v8.htm>

Інститут історії України НАН України – <http://www.history.org.ua/>

Інститут релігійної свободи – <http://www.irs.in.ua>

Львівський музей історії релігії – <http://www.museum.lviv.ua>

Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua>

Релігійно-інформаційна служба України – <http://risu.org.ua>

Релігія в Україні : <http://www.religion.in.ua>

Українське релігієзнавство – <https://ukreligieznavstvo.wordpress.com>

Перелік питань, що виносяться на залік

1. Вступ до курсу. Джерела та історіографія.
2. Теоретико-методологічні основи. Теорії походження релігії.
3. Структура релігії. Функції релігії.
4. Походження релігії. Питання періодизації.
5. Ранні форми релігії: тотемізм, фетишизм, магія, анімізм, аніматизм, анімалізм, шаманство, культ предків.
6. Релігія трипільців.
7. Релігія кіммерійців, скіфів, сарматів.
8. Релігія готів та гуннів.
9. Пантеон богів греки Північного Причорномор'я.
10. Культ у фракійців та кельтів.
11. Формування язичницького пантеону у слов'ян.
12. «Місія» Андрія Первозванного.
13. Християнство серед готів Скіфська і Готська єпархії.
14. Кирило і Мефодій.
15. Аскольдове хрещення.
16. Княгиня Ольга. Місія Адальберта Магдебурзького.

17. «Вибір вір». Хрещення 988 р.
18. Митрополит Іларіон.
19. Афон. Антоній Печерський.
20. Дискусійні аспекти релігійного життя в Галицько-Волинській державі.
21. Утворення та ліквідація Галицької митрополії.
22. Релігія кочових народів степів. Печеніги. Берендеї. Торки. Половці.
23. Мадяри. Особливості язичництва давніх угорців.
24. Монголи. Татари. Шаманізм, багатобожжя.
25. Поширення ісламу. Суфійській рух бабаї. Сунізм.
26. Реформація. Контрреформація.
27. Кальвінізм. Лютеранство.
28. Діяльність єзуїтів.
29. Роль братств. Києво-Могилянська колегія.
30. Укладання Берестейської унії та її значення.
31. Козаки – захисники православної церкви.
32. Митрополит Петро Могила та його релігійні реформи.
33. Релігія і церква в часи Хмельницького.
34. Реформи митрополита Йосифа Велямина-Рутського.
35. Митрополит Андрей Шептицький.
36. Унійна церква в роки Першої та Другої світової війни.
37. Укладення Ужгородської унії 1646 р.
38. Репресії проти греко-католиків радянської владою.
39. Передача Константинопольським патріархом Київської митрополії до складу Московського патріархату (1686 р.).
40. Український церковний рух за доби Центральної Ради.
41. Становище православної церкви в Українській державі П. Скоропадського.
42. Церковна політика Директорії і проголошення автокефалії Української православної церкви.
43. Церковна політика більшовицького уряду в 20-ті роки.
44. Релігійно-церковне життя в період нацистської окупації.
45. Православна церква на Закарпатті в 1 половині 20 ст.
46. Післявоєнний розвиток православ'я в Україні (1945-1990).
47. Іслам у роки радянської влади.
48. Виникнення та поширення п'ятидесятницьких організацій в Україні.
49. Християни євангельської віри (ХСВ).
50. Витоки адвентизму та особливості віровчення.
51. Релігійні організації реформатів.
52. Релігійні організації харизматичного типу.
53. Неохристиянські рухи на загальнохристиянській основі.
54. Релігії орієнталістського напрямку.
55. Езотеричні об'єднання.
56. Неоязичницькі релігії.
57. Об'єднання синтетичних неорелігій.
58. Сатанізм. "Церква Сатани".
59. Релігії "Нового століття".
60. Політично орієнтовані ідеології і культури.

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)